

N:o 47.

Ank. till Riksd. kansli den 24 april 1896, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående ändring i reglementet för sjömanshusen och ökad anslag till handelsflottans pensionsanstalt.

(1:a U. A.)

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 176) hafva herrar *J. A. Johansson* i Bastholmen och *L. Jönsson* i Sandby föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t tacktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till förbättrande af handelssjöfolkets pensionering m. m. på följande grunder:

1:o att i sjömanshusreglementet vidtoges de af första arbetareförsäkringskomitén föreslagna ändringar, dock att, under förutsättning att åt sjömanshusen förunnades det af komitén ifrågasatta förvaltningskostnadsbidrag af 30,000 kronor, hyresafgifterna borde till pensioneringen af handelssjöfolket anvisas; samt

2:o att, till fyllande af de för pensioneringen erforderliga tillgångar, deribland med hänsyn till den af komitén ifrågasatta förhöjning af pensionsbeloppen i fjerde klassen från 60 till 80 kronor, för handelssjöfolkets pensionering anvisades ett bestämdt årsanslag af 130,000 kronor.

Till stöd för berörda framställning hafva motionärerna anført följande.

Frågorna om förbättring af handelssjöfolkets pensionering från handelsflottans pensionsanstalt och om en reform af sjömanshusens understödsverksamhet vore redan gamla.

I förstnämnda hänseende eller beträffande *handelsflottans pensionsanstalt* kunde, oafsedt tidigare, mer eller mindre allmänt yttrade önskemål från de närmaste intresserades sida, erinras om de år 1886 församlade statsrevisorernas i berättelsen om statsverkets tillstånd under år 1894 gjorda hemställan om utredning, huruvida ej reglementet för handelsflottans pensionsanstalt borde underkastas ändring i syfte att bereda högre pensionsbelopp. Med afseende på nuvarande penningvärde ansågo revisorerna, att det med skäl kunde ifrågasättas, huruvida pensioneringen från nämnda anstalt numera motsvarade det ändamål, som Rikets Ständer, enligt hvad förhandlingarna vid 1853—1854 och 1862—1863 års riksdagar utvisade, hade haft i sigte, och hvilket vore ej allenast att åt svenskt sjöfolk å svenska handelsfartyg i utrikes sjöfart bereda understöd, då deras krafter vid framskriden ålder brutits, utan också att förmå svenskt sjöfolk att kvarstanna i svensk tjänst, hvarigenom förstärkning af dugligt sjöfolk kunde för örlogsflottan vid inträffande krig påräknas. Numera — yttrade revisorerna — lärer utsigten att från anstalten erhålla pension i högst ringa mån motverka frestelserna för sjöfolk att för vinnande af högre lega söka anställning å främmande nationers fartyg. Hvad beträffade anskaffandet af medel till höjande af pensionerna, ifrågasatte revisorerna, att, i öfverensstämmelse med hvad som gälde i fråga om öfriga af staten understödda pensionsinrättningar, bidrag af vederbörande sjöfolk skulle göras till *vilkor* för erhållande af *höjd pension*.

I häröfver afgifvet utlåtande hemstälde direktionen för handelsflottans pensionsanstalt, att åt en komité måtte uppdragas att afgifva förslag i syfte, att, till förhöjande af pensionsbeloppen, särskildt bidrag till anstalten skulle af vederbörande sjöfolk såsom *vilkor för pensions* åtnjutande tillskjutas; börande dervid tillika tagas i öfvervägande, huruvida på detta sätt tillgångarne för pensioneringen kunde så ökas, att en hvar, så snart de för pensions erhållande föreskrifna vilkor fullgjorts, kunde af densamma komma i åtnjutande, eller om för detta ändamål ökad anslag af statsmedel blefve erforderligt.

I senare hänseendet, eller hvad *sjömanshusens* understödsverksamhet vidkomme, hade missnöjet både längre och oftare gifvit sig till känna, och flera reformförslag framstälts, såsom närmare kunde inhemtas af den första arbetareförsäkringskomiténs redogörelse.

Af Kongl. Maj:t anbefalda förberedelser till önskvärda förändringar beträffande såväl pensioneringen af sjömän, som tjänstgiort i utländsk skeppsfart, som understöd åt å sjömanshus inskrifne sjömän samt enkör och barn efter sådana hade nu pågått sedan närmare tio år tillbaka.

Efter det Kongl. Maj:t år 1886 till arbetareförsäkringskomitén öfver-

lemnat statsrevisorernas förutnämnda hemställan och direktionens för handelsflottans pensionsanstalt deröfver afgifna utlåtande samt åt komitén uppdragit att undersöka och afgifva förslag om, huruledes anstalten skulle bättre än hittills kunna fullgöra sin uppgift, hade Riksdagen år 1887 funnit, att, då frågan sålunda vore under utredning, någon åtgärd från Riksdagen med anledning af statsrevisorernas hemställan ej då var af omständigheterna påkallad. När Riksdagen fattade detta beslut, hade Kongl. Maj:t anbefalt komitén att äfvenledes taga under öfvervägande vissa till Kongl. Maj:t ingifna framställningar, rörande ändring i bestämmelserna angående såväl hyresafgiftens utgörande som i samband dermed handelssjöfolkets pensionering.

Komitén, som redan på grund af det år 1884 densamma meddelade allmänna uppdrag ansett sig böra företaga en omfattande *statistisk undersökning angående sjömanshusen och handelsflottans pensionsanstalt*, hvilken föreläge i delen III: 4 af dess betänkande, som ock utarbete *Förslag till lag om sjöfolks försäkring för olycksfall* i tjensten (delen I: 1 af betänkandet), afgaf, med anledning af Kongl. Maj:ts ofvan omförmälda remisser af 19 november och 3 december 1886, *Utlåtande och förslag* (delen I: 2 af betänkandet):

om ändring i sjömanshusreglementet,
om bidrag af statsmedel till sjömanshusens förvaltning,
om ändringar i reglementet för handelsflottans pensionsanstalt,
om uppdragande åt den af komitén föreslagna riksförsäkringsanstalten af den handelsflottans pensionsanstalt nu tillkommande förvaltning.

Af de frågor, hvarom komitén sålunda afgifvit förslag, hade den om *sjöfolks försäkring för olycksfall* af Kongl. Maj:t undanskjutits såväl i de år 1890 och 1891 framlagda propositionerna om försäkring för olycksfall i arbetet som i den kongl. propositionen 1895 angående försäkring för beredande af pension vid varaktig oförmåga till arbete. Såsom skäl härför hade i motiveringen till den kongl. propositionen år 1890 angifvits, att i afseende å sjöfolkets olycksfallsförsäkring »vissa ytterligare anordningar» behöfde vidtagas, hvilka komme att »kräfvä särskilda undersökningar»; vidare att denna försäkring skulle lättare genomföras, sedan »de allmänna principerna för olycksfallsförsäkring blifvit fastslagna», och slutligen att åtgärder för sjöfolkets olycksfallsförsäkring så mycket lättare kunde tills vidare anstå som »ett understödsväsende för sjöfolk redan finnes i vårt land, om ock icke numera i allo motsvarande de kraf, som billigtvis derpå böra kunna ställas». Antagligen hade enahanda skäl bestämt enahanda förfarande vid utarbetandet af den modifierade proposition, som framlades för 1891 års Riksdag. Och för sjöfolkets uteslutande från den obligatoriska

invaliditetsförsäkringen enligt den kongl. propositionen år 1895 hade uppgifvits såsom skäl, att försäkring af denna yrkesklass ej borde ifrågasättas, innan lämpligare sätt för dess anordnande kunde utfinnas. Emellertid hade man, såvidt känt vore, hvarken företagit de särskilda undersökningar, som år 1890 uppgåfvos vara af nöden med hänsyn till en olycksfallsförsäkring för sjöfolk, fotad på samma grunder som de för industriarbetarnes olycksfallsförsäkring ifrågasatta, icke heller någon åtgärd vidtagits för utfinnande af det »lämpligare sätt» för sjöfolkets invaliditetsförsäkring, hvilken förlidet år omtalades såsom ett ännu olöst problem.

Hvad vidare anginge de redan år 1888 afgifna, ofvan nämnda förslagen i *öfriga frågor* rörande handelssjöfolket, nemligen om understöden från sjömanshusen och pensioneringen från pensionsanstalten m. m., så hade de ännu icke till någon åtgärd föranledt, icke ens i sådana alldeles *fristående* delar, deri både förfelade föreskrifter och ådagalagda svårare missbruk länge påkallat rättelse och der denna icke skulle hafva rubbat eller försvårat eventuella, längre syftande reformplaner.

I motiveringen till förut nämnda kongl. proposition år 1890 yttrades, »att det befintliga understödsväsendet för sjömän numera icke i allo motsvarar de kraf, som billigtvis derpå böra kunna ställas». Att ett ännu mera ogynnsamt omdöme vore fullt berättigadt, vore, enligt motionärernas åsigt, ovedersägligt visadt i arbetareförsäkringskomiténs statistiska utredning samt utlåtande rörande sjömanshusen och pensionsanstalten. Deraf framginge, hvad först beträffade

Sjömanshusen:

1) Reglementets bestämmelser om hyresafgiftens utgörande af befälhafvare med 2, af styrmän och maskinister med $1\frac{1}{2}$, samt af öfrige sjömän med 1 procent af deras förtjenade lön och hyra tillämpades undantagslöst, hvad befälhafvare anginge, på det uppenbart och groft lagstridiga sättet, att hyresafgiften erlades endast å den del af deras löneförmåner, som utginge såsom kontant månadshyra, men ej å deras andel i fartygets intjenade frakt eller den s. k. kaplaken, som vanligen stege till ett flera gånger större belopp. Endast i 190 af 1,716 uppgifna fall hade år 1884 befälhafvares månadshyra öfverstigit 50 kronor, medan den i 925 fall utgjort nämnda belopp och i 601 fall varit ännu lägre. Häraf följde, att befälhafvare, trots högre löneförmåner, erlagt *mindre* hyresbelopp än styrmän, maskinister och andra.

Antalet å sjömanshus inskrifne år 1884 utgjorde:

Befälhafvare.	Styrmän och maskinister.	Öfrigt sjöfolk.	Hela antalet.
2,684	2,403	25,238	30,325

I procent af hela antalet:

8,8	7,9	83,3	—
-----	-----	------	---

Hyresafgifternas fördelning på de tre klasserna vid de 26 sjömanshus (af 44), hvarifrån uppgift häröfver kunnat erhållas, var:

20,1	26,7	53,2	—
------	------	------	---

Antalet af utdelade understöd var inom hvarje af de tre klasserna:

Befälh. eller enkor och barn.	Styrm. o. mask. eller enkor och barn.	Öfrige sjömän eller enkor o. barn.
936 = 26,7 procent.	358 = 10,2 procent.	2,210 = 63,1 procent.

Understödens *belopp* utgjorde:

40,059 kr. = 40 proc.	11,462 kr. = 11,4 proc.	49,099 kr. = 48,6 proc.
-----------------------	-------------------------	-------------------------

Till den tredje klassen, som utgjorde 83,5 procent af hela antalet inskrifne sjömän och erlade 53,2 procent af hyresafgifterna, utgick således mindre än hälften af hela det från sjömanshusen utbetalade understödsbeloppet, medan till den klass, som utgjorde 8,6 procent af hela antalet och i följd af sjömanshusdirektionernas lagstridiga tillämpning af föreskriften om hyresafgiftens utgörande erlagt vid 26 sjömanshus blott 20,1 procent af hyresafgifterna, utgick 40 procent af årets hela understödssumma.

I medeltal utgjorde understöden till befälhafvare 46 kronor, till enkor och barn efter sådana 42 kronor, till styrmän och maskinister samt enkor och barn respektive 33 och 32 kronor, samt till öfrigt sjöfolk samt enkor och barn 22 kronor.

2) Reglementets föreskrift, att hyresafgifterna skulle ingå till det sjömanshus, der fartyget vore inregistrerad, men understöden åter utgå från det, der sjömannen vore inskrifven, samt tonafgifterna erläggas till sjömanshuset i den stad, der eller inom hvars tullkammardistrikt påmönstringen skedde, eller i vissa fall till det tullkammardistriktets sjömanshus, der utklareringen egde rum, föranledde, att de särskilda sjömanshusens inkomster alls icke stode i förhållande till antalet vid dem understödsberättigade.

3) Sjömanshusens förvaltningskostnader vore öfverdrifvet höga, i det att de, inberäknad den tjänstemännen tillfallande allra största delen af expeditionslösen, år 1884 uppginge till omkring 101,000 kronor eller 34

procent af inkomsterna och 48 procent af utgifterna, och utgjorde den i aflöningar (och sportler) utgående delen af denna förvaltningskostnads summa närmare 84,000 kronor eller 28 procent af inkomsterna och 40 procent af utgifterna.

4) Det stora flertalet af de understödsberättigade, de två klasser, som 1884 tillsammans räknade 91 procent af hela antalet inskrifne, och som — att sluta från förhållandet vid 26 sjömanshus — erlade 80 procent af hyresafgifterna, nemligen styrmans- och maskinistklassen samt det oexaminerade sjöfolkets klass, vore helt och hållet uteslutna från all inflytelse å förvaltningen af understödsinrättningar, till hvilka de vore underkastade lagtvungna bidrag; i ty att endast redare och fartygsbefälhafvare utsågo sjömanshusdirektion och, jemte magistraten, valde revisorer för granskning af sjömanshusets verksamhet, likasom det vore befälhafvare och redare som beslutade med anledning af revisorerernas anmärkningar, och befälhafvare allena, som uppsatte förslag till besättande af ombudsmannabefattning.

Med anledning af dessa resultat af en omsorgsfull undersökning framlade komitén förslag till ändringar i sjömanshusreglementet. Motionärerna kunde ej inse, hvarför uppskofvet med ändring af uppenbart ändamålsvidriga reglementsbestämmelser och undanrödjande af missbruk, som uppkommit i strid med gällande föreskrifter, skulle ytterligare fortsättas, då ju i följd af de af komitén föreslagna rättelser icke i den ringaste mån någon svårighet kunde uppstå för en framtida lösning af den två gånger undanskjutna frågan om sjöfolks olycksfallsförsäkring och den en gång undanskjutna frågan om sjöfolkets delaktighet i en allmännare invaliditetsförsäkring.

Komiténs förslag innefattade, utom ändringar i reglementet, äfven den hemställan, att till bestridandet af sjömanshusens förvaltningskostnader bidrag måtte lemnas af statsmedel, att årligen utgå med högst 40 procent af dess i den fastställda staten upptagna förvaltningsutgifter, »hvilket belopp skulle genom kommerskollegiets försorg fördelas å sjömanshusen samtidigt med hyresafgifterna för nästföregående år». Såsom skäl för detta förslag anförde komitén, att sjömanshusens verksamhet kunde anses vara lika så angelägen i *statens* som i sjöfartsnäringens och i sjöfolkets intresse. Då en del af de göromål, som tillkomma sjömanshusen — såsom deras åliggande att insamla och meddela upplysningar om inhemskt sjöfolk och för handeln afsedda fartyg, särskildt att lemna uppgift å värnpliktige sjömän — afse rena statsförvaltningsändamål, syntes det komitén i högsta måtto obilligt, att redare och sjömän sjelfva måste bekosta sjömanshusets *hela* förvaltning. Någon motsvarighet härtill förekomme ej heller inom andra näringar. Beräknadt efter förhållandena år 1884, skulle statens bidrag till

förvaltningskostnaden enligt komiténs förslag uppgå till ett årligt belopp af 30,000 kronor.

Beträffande för det andra frågan om

Handelsflottans pensionsanstalt

inhemtades af komiténs framställning bland annat och torde företrädesvis böra påpekas följande omständigheter.

1. Ehuru pensionsanstaltens tillgångar utgjordes af statsanslag, utgående efter vissa fastställda grunder, och således alltid vore att med full säkerhet påräkna, hade anstaltens förvaltning bildat tvenne *fonder*, en s. k. förvaltningskostnadsfond, som vid 1887 års slut uppgick till 191,000 kronor, och en s. k. pensionsfond, af hvilken endast räntorna användes till pensioneringen, och till hvilken 394,000 kronor blifvit intill 1887 års slut afsatta. Följden häraf vore, dels att man onödigtvis belastat anstalten med en fondförvaltning, som med fondernas tillväxt blefve allt mer besvärlig och ansvarsfull, dels att man minskat det belopp, som kunde utgå i pensioner, hvilket skulle vara mindre otillräckligt för sitt ändamål, om ingen afsättning till fond egde rum, utan det anslagna beloppet finge direkt användas till pensionering.

2. I sin skrifvelse till Kongl. Maj:t den 3 december 1863 erkände Rikets Ständer, att pensionsåldern för fjerde klassen (55 år) vore nog hög, men de antogo, att Kongl. Maj:t framdeles, då större tillgångar för pension kunde påräknas, skulle uti berörda hänseende meddela de förändrade bestämmelser, som kunde finnas ändamålsenliga. Men denna förutsättning hade icke gått i fullbordan. Icke heller hade någon åtgärd vidtagits för att höja pensionsbeloppet i fjerde klassen, ehuru det ju vore uppenbart, att en pension å 60 kronor ej kunde motverka frestelsen att taga anställning å utländskt fartyg, hvilket varit ett hufvudsakligt motiv för Rikets Ständers beslut om pensionsanstaltens upprättande. Enligt fattigvårdsstatistiken för år 1893 utgjorde medelvärdet af en understödttagares fulla försörjning å landsbygden 93 och i städerna 135 kronor. Lägsta klassens pension i finska handelsflottans pensionsanstalt utgör 130 mark (= 90 kronor). Då antalet pensionärer i fjerde klassen betydligt understigit antalet pensionsrum i samma klass (600 enligt 1864 års reglemente) hade man antagit, att en del af de för fjerde klassen afsedda pensionsmedlen vore att betrakta såsom för denna klass »obehöfliga», och med denna del äfvensom med bidrag från förvaltningskostnadsfonden ökat det otillräckliga antalet af de tre öfre klassernas pensionsrum, som enligt 1864 års reglemente skulle utgöra tillsammans 300. Sålunda hade antalet pensionstagare i första, andra

och tredje klasserna år 1887 vuxit till sammanlagdt 541 (i stället för 300), men var i fjerde klassen endast 483 (i stället för 600), under det proportionen mellan de olika klasserna af sjömän torde vara omkring $\frac{1}{5}$ hörande till fjerde mot $\frac{1}{5}$ hörande till första, andra och tredje klasserna.

Redan dessa omständigheter, oberäknadt hvad komitén i öfrigt anfört, torde rättfärdiga samma omdöme, som förut yttrats om sjömanshusens understödsverksamhet, att man redan dröjt blott allt för länge att söka råda bot å uppenbara missförhållanden.

För att undanrödja hvarje skäl till vidare fondbildning föreslog komitén, att statsanslaget skulle så bestämmas, att ett visst *minimibelopp* (96,000 kronor) hvarje år vore påräkneligt (tvenne reservanter ville undanrödja all ovisshet om beloppet genom att en gång för alla fixera det till 100,000 kronor). Med tillägg af räntorna å pensionsfonden, 22,000 kronor, skulle det för pensionering disponibla årliga beloppet komma att uppgå till 118,000 kronor, medan vid den tidpunkt, då komitén afgaf sitt betänkande, i pensioner utginge blott omkring 93,000 kronor.

Härigenom samt genom höjning af pensionsåldern i de tre första klasserna till 58 år hade komitén antagit, att tillgångarne skulle för någon tid blifva tillräckliga till pension åt hvarje pensionsberättigad, som dertill anmäler sig. Och under denna förutsättning ansåge komitén hvarje bestämmelse om ett fixt antal pensionsrum i de olika klasserna obehöflig, men att, der de pensionssökande blefve flere, än som med inrättningens tillgångar kunde pensioneras, sökande inom fjerde klassen kunde ega företräde, intill dess pensionernas antal i denna klass utgjorde tre femtedelar af samtliga pensionsrum.

Derjemte föreslog komitén, att pensionsbeloppet inom fjerde klassen måtte höjas till 80 kronor.

Beträffande öfriga förslag till ändringar i pensionsanstaltens reglemente hänvisa motionärerna till komiténs utredning och förslag. Endast det ansåge de böra särskildt anmärkas, att komitén förordade 1870 års statsrevisions hemställan, att, till besparing i förvaltningskostnaderna, handelsflottans pensionsanstalt borde i afseende å styrelse och förvaltningspersonal med annan dylik inrättning förenas.

Då motionärerna nu ville bringa de nämnda viktiga och vanskliga frågorna under Riksdagens pröfning, hade de ansett sig böra framlägga en på noggranna statistiska beräkningar grundad utredning af ämnet, hvilken såsom bilaga åtföljer motionen. Den vore utarbetad af filosofie kandidaten H. Malmgren, under hvilkens ledning första arbetareförsäkringskomiténs statistiska undersökning angående sjömanshusen och handelsflottans pensionsanstalt kom till stånd.

Af denna utredning framginge:

att handelsflottans pensionsanstalts oförmåga att bereda alla dertill berättigade pension under senare år trädt allt mera i dagen, så att för närvarande endast 59 procent af de till pension berättigade, som tillhörde de tre första klasserna, uppbyure sådan;

att lägsta pensionsåldern för erhållande af pension i de tre första klasserna numera utgjorde 60 år, men snart torde vida öfverskrida denna ålder;

att antalet pensionsrum, som vore afsedda för fjerde klassen, väl ännu vore till fyllest, men att äfven detta antal inom några få år torde visa sig otillräckligt, så att denna klass komme att råka i samma ogynnsamma läge;

att antalet af dem som sökte pension och antalet afidna pensions-tagare icke inom den närmaste framtiden kunde tänkas tillnärmelsevis komma att täcka hvarandra;

att vidare de förslag, som af arbetareförsäkringskomitén, anstaltens direktion och andra framstälts, icke vore acceptabla, såsom varande antingen af ringa verkan eller ock kräfvande så stora kostnader, att hvarje tanke på deras accepterande måste afvisas, hvilket sistnämnda i synnerhet gälde de på ett sjöfartsmöte i Nässjö uppställda önskningsmålen.

De af motionärerna omförmälda missförhållandena i afseende å sjömanshusens organisation och pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt, hvilka länge varit föremål för Riksdagens uppmärksamhet och, såsom motionärerna erinrat, jemväl föranledt förslag till ändrade bestämmelser i dessa delar från den af Kongl. Maj:t tillsatta s. k. arbetareförsäkringskomitén, finner utskottet i likhet med motionärerna snarligen böra afhjelpas.

Då emellertid, enligt hvad utskottet inhemtat, sedan kommerskollegium afgifvit utlåtande öfver komiténs berörda förslag, Kongl. Maj:t infordrat yttranden öfver nämnda utlåtande från direktionerna för åtskilliga sjömanshus med flera, hvilka yttranden ännu icke från samtliga vederbörande till Kongl. Maj:t inkommit, och ärendet således är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, har utskottet, som är öfvertygadt, att, sedan det omfattande ärendet blifvit fullständigt utredt, Kongl. Maj:t icke lærer underlåta att bringa detsamma till snart afgörande, funnit mindre lämpligt, att i ärendets nuvarande skick af Riksdagen göras några bestämda uttalanden angående sättet för ifrågavarande missförhållandens undanrödjande och

åstadkommande af en förbättrad pensionering för handelssjöfolket, helst utskottet antager, att frågan icke kan lösas utan Riksdagens medverkan.
Utskottet får därför hemställa,

att herrar J. A. Johanssons och L. Jönssons öf-
förmälda motion ej för närvarande må föranleda någon
Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 april 1896.

På statsutskottets vägnar:

OLOF JONSSON.

Det skulle här antecknas, att herr *A. G. L. Billing* icke deltagit i
förestående ärendes behandling inom utskottet.
